

ЕПІДЕМІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГАСТРОІНТЕСТИНАЛЬНОГО РАКУ В ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ

Л. О. Пушкар

Центр медичної статистики МОЗ України, Київ

Ключові слова: злаякісні новоутворення, органи травлення, онкологічна захворюваність, смертність, рівень захворюваності, колоректальний рак, гастроінтестинальний рак.

Серед нозологічних форм злаякісних новоутворень (ЗН), які уражують людину, найчастіше зустрічаються ЗН органів травлення. Ця група захворювань об'єднує ЗН стравоходу, шлунка, тонкої кишки, ободової та прямої кишок, ректосигмоїдного з'єднання і ануса, печінки та внутрішньопечінкових жовчних проток, жовчного міхура та позапечінкових жовчних проток, підшлункової залози, інших та не уточнених ЗН органів травлення. Найпоширенішою формою раку на планеті вважається рак шлунка, у країнах Європи — колоректальний рак. В Україні колоректальний рак посідає другу позицію, поступаючись, як і досі, раку легень.

Матеріали та методи дослідження

Проаналізовано дані статистичної звітності та бази Національного канцер-реєстру (форми № 7, № 35-здоров та № 030-6/о) за 2000—2004 рр. Усі показники розраховували на 100 тис. населення відповідного віку.

Результати та їхнє обговорення

У країнах Європи питома вага гастроінтестинального раку становить до 28% усіх ЗН. Найпоширеніший колоректальний рак (15%). Він є часткою гастроінтестинального раку і об'єднує в собі ЗН ободової, прямої кишок, ректосигмоїдного з'єднання та ануса. Чисельність колоректального раку більша, ніж таких досить поширених нозологічних форм, як рак легені та молочної залози. Далі йдуть ЗН передміху-

рової залози, жіночих статевих органів (8%), шлунка, сечового міхура (6%), нирки, підшлункової залози (3%; таблиця).

Структура злаякісних новоутворень в Україні майже не відрізняється від європейської. Гастроінтестинальний рак становить майже 25%. На першому місці — ЗН легені (12%), на другому — колоректальний рак (11%). Потім ЗН ідуть в такому порядку: жіночих статевих органів, молочної залози (10%), шлунка (8%), передміхурової залози (4%), нирки, сечового міхура, підшлункової залози (3%; див. таблицю).

У структурі онкологічної захворюваності чоловіків ЗН органів травлення становлять 28,4%. Слід звернути увагу, що деякі з пухлин цієї групи посідають перші місця: шлунок — 3-тє (10%) і пряма кишка — 5-тє (6%). На першому місці ЗН легені (20%), на другому — шкіри, за винятком меланоми (11%).

У жінок гастроінтестинальні раки становлять 22,8%. ЗН шлунка посідають 4-тє місце в структурі онкологічної захворюваності (7%), ободової кишки — 5-тє (6%), прямої — 7-тє (5%). Перші три місця посідають ЗН молочної залози (19%), шкіри (14%), тіла матки (8%).

Таким чином, найчастіше місцем локалізації раку є шлунково-кишковий тракт.

Перше місце серед гастроінтестинальних раків посідає колоректальний. На цю групу хвороб припадає половина випадків ЗН органів травлення, в країнах Європи — 52%. На другому місці за частотою уражень шлунок — 23%. Третє місце посідає підшлунко-

Таблиця. Структура ураження ЗН у Європі та Україні

Локалізація ураження	Європа		Україна	
	Абс. кількість	%	Абс. кількість	%
Стравохід	34 332	1,67	1 819	1,17
Шлунок	130 810	6,38	12 870	8,26
Колоректальний	304 687	14,85	17 559	11,27
Печінка	49 574	2,42	1 743	1,12
Підшлункова залоза	60 139	2,93	4 705	3,02
Мозок	41 354	2,02	2 194	1,41
Жіночі статеві органи	159 922	7,80	15 931	10,22
Нирка	66 426	3,24	4 466	2,87
Сечовий міхур	117 346	5,72	5 022	3,22
Легені	301 090	14,68	18 958	12,16
Передміхурова залоза	173 153	8,44	5 506	3,53
Молочна залоза	291 049	14,19	15 333	9,84
Інші	321 557	15,67	49 762	31,93

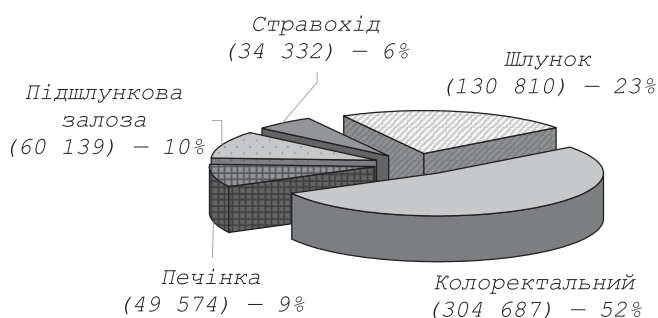

Рис. 1. Структура захворюваності на ЗН органів травлення в Європі

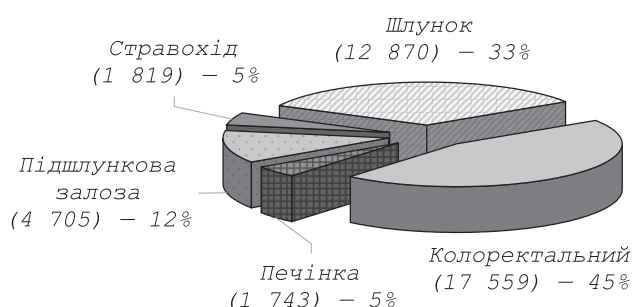

Рис. 2. Структура захворюваності на ЗН органів травлення в Україні

ва залоза — 10%. Четверте місце серед гастроінтестинальних раків в Європі посідає рак печінки (9%), п'яте — рак стравоходу (6%; рис. 1).

В Україні колоректальний рак становить 45% серед ЗН органів травлення. На другому місці — ЗН шлунка (33%), що вище, ніж у Європі, на 10%. Потім ідуть ЗН підшлункової залози — 12%, стравоходу, печінки — до 5% (рис. 2).

Визначення територіальної різниці щодо рівнів ураження ЗН органів травлення в Україні виявило, що найвищі показники захворюваності реєструються в Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Полтавській, Хмельницькій Черкаській областях, м. Севастополі та АР Крим (90 о/оооо і більше за середнього рівня в Україні 84 о/оооо).

Найчастіше ЗН органів травлення, як і більшість онкологічних хвороб, спостерігаються у людей старшого і похилого віку (65 років і більше). Показники захворюваності серед чоловіків майже вдвічі вищі, ніж серед жінок (відповідно 100 і 70 о/оооо).

У дітей така патологія спостерігається досить рідко. Так, в останні роки в Україні реєструвалося щороку майже 13 випадків захворювань на ЗН органів травлення (0,2 о/оооо), що становить 1,6% онкологічної патології у дітей. Майже 84% захворювань становлять ЗН печінки та внутрішньопечінкових жовчних проток (рис. 3).

Найчастіше ЗН органів травлення у дітей спостерігаються у віці до 4 років — майже 60% хворих. ЗН печінки та внутрішньопечінкових жовчних проток уражу-

ють передусім дітей віком до року. Показники захворюваності у цьому віці у дітей найвищі і відповідають таким у віці 40—44 роки (рис. 4).

Структура ЗН органів травлення у чоловіків і жінок має деяку відмінність. Так, у чоловіків колоректальний рак становить 39%, рак шлунка — 35%, підшлункової залози — 12%, стравоходу — 7%, печінки — 5%, жовчного міхура — 2%. У жінок колоректальний рак становить значно більшу частину серед ЗН органів травлення, ніж у чоловіків, — 50,2%. Рак шлунка становить 30%, підшлункової залози — 12%, стравоходу — 1%, печінки — 4%, жовчного міхура — 3%.

Загальна кількість нових випадків захворювання, зареєстрованих в Україні в 2004 р., становить 17 559. Померли від цієї патології 11 190 хворих. Показники захворюваності на 100 тис. у жінок — 35,2 о/оооо; чоловіків — 39,1 о/оооо. Рівень смертності чоловіків становить 25,5 о/оооо; жінок — 21,9 о/оооо. Для згаданої патології показники у чоловіків і жінок знаходяться на одному рівні, тоді як у всіх країнах Європи показники захворюваності у жінок у 2 рази менші, ніж у чоловіків.

За рівнем захворюваності жінок на колоректальний рак і смертності, пов'язаної з ним, Україна посідає одне з перших місць серед країн Європи, а за рівнем захворюваності і смертності чоловіків перебуває близько до середини.

Захворюваність на рак шлунка в Україні залишається високою як для чоловічого (35,2 о/оооо), так і для жіночого (20,2 о/оооо) населення, хоча в останні роки

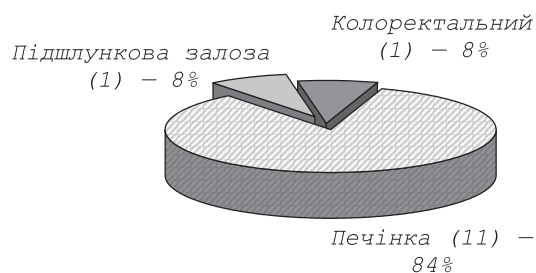

Рис. 3. Структура захворюваності на ЗН органів травлення у дітей (0—14 років) в Україні

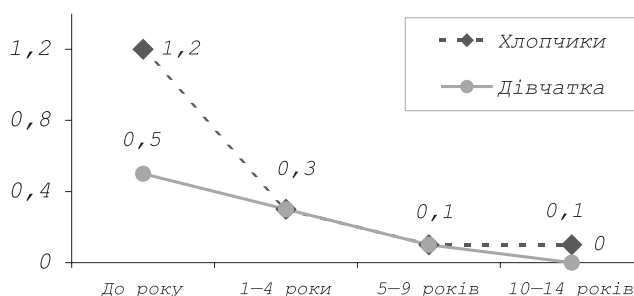

Рис. 4. Захворюваність дітей на ЗН печінки та внутрішньопечінкових жовчних проток в Україні (показник на 100 тис. дитячого населення)

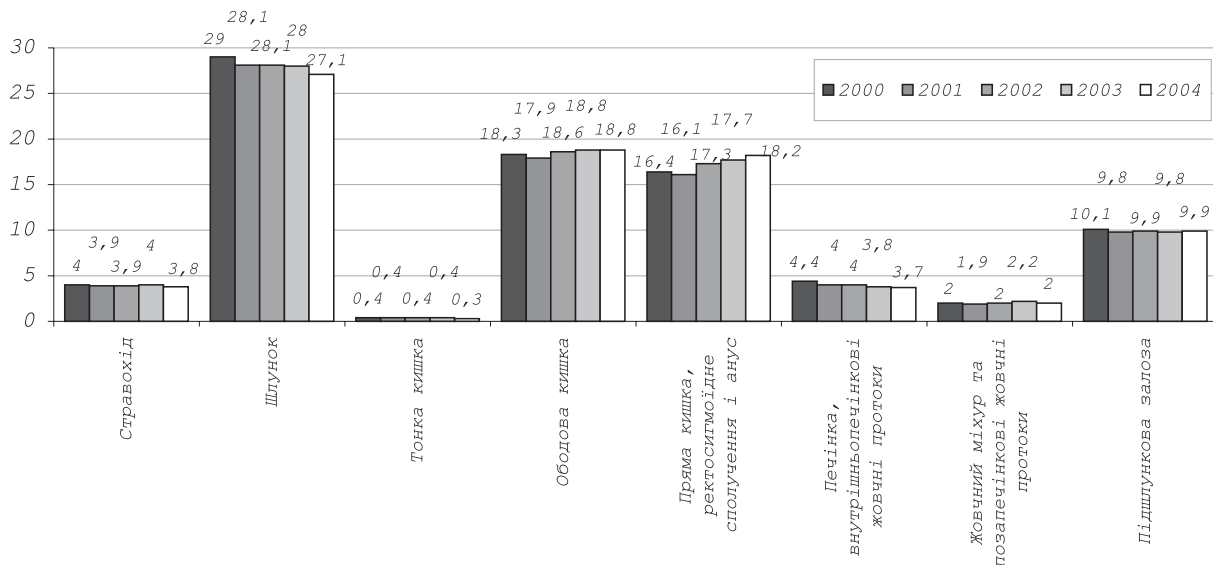

Рис. 5. Динаміка ураження ЗН органів травлення в Україні

простежується тенденція до зниження показників захворюваності. В 2004 р. зареєстровано 12 870 випадків нових захворювань (27,1 о/оооо) і 10 325 випадків смертей від них. Показник смертності залишається високим: 29,1 — для чоловіків і 15,4 — для жінок. За кількістю нових випадків захворювань і смертей Україна перебуває на рівні країн Європи з високими показниками. Пік захворюваності і смертності чоловіків припадає на 70—74 роки, жінок — 75—79 років.

Станом на кінець 2004 р. в Україні зареєстровано 4705 випадків нових захворювань на рак підшлункової залози (9,9 о/оооо). Кількість випадків смертей становила 3945 (8,3 о/оооо). Серед чоловіків показник захворюваності становить 12 о/оооо, серед жінок — 8,1 о/оооо. Показники смертності — 10,2 та 6,7 відповідно. Пік захворюваності припадає на 80—84 роки. За кількістю випадків захворювання і смертей Україна належить до країн з високими показниками.

Рак стравоходу в Україні уражує 7,2 на 100 тис. чоловіків і в 8 разів рідше виникає у жінок — 0,9 о/оооо. Пік захворюваності припадає на 65—69 років у чоловіків і 75—84 роки — у жінок. Показник смертності майже такий, як і захворюваності, що свідчить про швидкий перебіг хвороби (3,8 і 3,3 о/оооо). У 2004 р. кількість нових випадків захворювання становила 1819, смертей — 1574.

Показники захворюваності на рак печінки становили 4,6 випадка на 100 тис. населення у чоловіків та 2,9 — у жінок.

Рівень захворюваності на ЗН жовчного міхура становив у чоловіків 1,6 о/оооо, у жінок — 2,4 о/оооо, тонкої кишки — відповідно 0,4 і 0,3 випадка на 100 тис. населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарь И.В. Злокачественные новообразования у детей: заболеваемость, смертность, продолжительность жизни // Росс. онкол. журн.— 2002.— № 3.— С. 44—47.
2. Тракович А.А., Залуцкий И.В. Злокачественные новообразования в Беларуси 1992—2001 // Вопр. онкол.— 2004.— Т. 50.— № 4.— С. 502—503.

Що стосується динаміки показників захворюваності на ЗН органів травлення в Україні, то можна говорити про деякий ріст у останні роки рівня захворюваності ободової та прямої кишок (колоректальний рак) як у чоловіків, так і у жінок. Виразніший ріст показників захворюваності на рак прямої кишки (10—11%). Деяко знизився рівень захворюваності на ЗН шлунка, печінки, підшлункової залози (рис. 5).

Висновки

1. Найчастіше місцем локалізації раку є шлунково-кишковий тракт.
2. За частотою захворюваності в Україні, як і в інших країнах Європи, переважає колоректальний рак, котрий характеризується тенденцією до поширення.
3. Найчастіше злоякісними новоутвореннями органів травлення, як і більшістю онкологічних хвороб, уражується населення старшого і похилого віку.
4. У дітей понад 80% ЗН органів травлення становлять ураження печінки та внутрішньопечінкових жовчних проток, у основному (3/4 хворих) хворіють діти віком до 4 років.
5. За рівнем захворюваності жінок на колоректальний рак і смертності внаслідок них Україна посідає одне з перших місць серед країн Європи. Показники захворюваності у чоловіків і жінок перебувають на одному рівні.
6. За рівнем захворюваності на рак шлунка (друга за частотою ураження патологія) та підшлункової залози (третя) Україна залишається серед країн Європи з високими показниками.
7. Останніми роками в Україні простежується тенденція до зниження захворюваності на рак шлунка, печінки та підшлункової залози.

3. Климяк Г.І., Пушкар Л.О. Епідеміологічні аспекти онкологічних захворювань у дітей України // Онкологія.— 2005.— Т. 7, № 4.— С. 303—308.
4. Лежнин В.Л., Ползик Е.В. и др. Оценка комплексного влияния факторов канцерогенного риска на развитие рака желудка у жителей Тулы // Росс. онкол. журн.— 2002.— № 3.— С. 43—47.

5. Минаев С.В., Аксель Е.М., Дурнов Л.А. Заболеваемость детей злокачественными новообразованиями // Росс. педиатр. журн.— 1998.— № 4.— С. 36—39.

6. Федоренко З.П., Гулак Л.О. та ін. Рак в Україні, 2002—2003. Захворюваність, смертність, показники діяльності онкологічної служби // Бюл. Нац. канцер-реєстру України.— 2004.— № 5.— 94 с.

7. Федоренко З.П., Гулак Л.О. та ін. Рак в Україні, 2003—2004. Захворюваність, смертність, показники діяльності он-

кологічної служби // Бюл. Нац. канцер-реєстру України.— 2005.— № 6.— 97 с.

8. Чиссов В.И., Старинский В.В. и др. Основные показатели онкологической помощи населению России в 2000 г. // Росс. онкол. журн.— 2002.— № 1.— С. 35—39.

9. Boyle P., Parkin D.M. Statistical methods for registries. Cancer Registration: Principles and Methods / Ed. O.M. Jensen, D.M. Parkin, R. MacLennan et al.— Lyon, 1991.— P. 126—207.

ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ГАСТРОИНТЕСТИНАЛЬНОГО РАКА В ЕВРОПЕ И УКРАИНЕ

Л.А. Пушкарь

Проанализированы данные Государственного центра медицинской статистики МОЗ Украины и Национального канцера-реестра о случаях заболеваний злокачественными новообразованиями органов пищеварения среди населения Украины, зарегистрированные в период с 2000 до 2004 г. Обычный (грубый) показатель заболеваемости составляет ($84 \pm 0,1$) случая на 100 тыс. населения. Наивысшие уровни заболеваемости регистрировались в Днепропетровской, Запорожской, Киевской, Кировоградской, Полтавской, Хмельницкой, Черкасской областях и Севастополе.

По частоте поражения в Украине, как и в других странах Европы, преобладает колоректальный рак, который характеризуется тенденцией роста. У детей свыше 80% злокачественных новообразований органов пищеварения приходится на поражение печени и внутривенечных желчных протоков. Три четверти больных — дети возрастом до 4 лет.

По уровню заболеваемости женщин на колоректальный рак и смертности вследствие него Украина занимает одно из первых мест среди стран Европы. Показатели заболеваемости у мужчин и женщин на одном уровне. Уровень заболеваемости на рак желудка (вторая по частоте поражения патология) и рак поджелудочной железы (третья) оставляет Украину среди стран Европы с высокими показателями.

В последние годы в Украине прослеживается тенденция к снижению заболеваемости на рак желудка, печени и поджелудочной железы.

EPIDEMIOLOGIC ASPECTS OF GASTROINTESTINAL CANCER IN EUROPE AND UKRAINE

L.O. Pushkar

The paper analyses data of Medical Statistics Center of the Ministry of Health of Ukraine and Ukrainian National Cancer Registry dealing with cases of cancer involving the digestive tract (GI tract) in Ukraine, registered between years 2000 and 2004. The routine (rough) morbidity rate is $84 \pm 0,1$. The highest rates were registered in population of Dnepropetrovsky, Zaporizhky, Kyivsky, Kirovogradsky, Poltavsky, Khmelnytsky and Cherkasky regions and in the city of Sevastopol.

The most common site of cancer in Ukraine and other countries of Europe is colorectal cancer as characterized trend of growth. More than 80% of cases of pediatric cancer of GI tract represent malignant tumours of liver and intrahepatic bile ducts. Overall, 75% of patients are children aged up to 4 years.

Ukraine holds one of the leading places in Europe by the level of colorectal cancer morbidity and mortality in females. Morbidity rates for males and females are the same.

The level of gastric cancer morbidity (the second pathology as for the rate of affection) and pancreas cancer morbidity (the third pathology) places Ukraine in the number of European countries with high cancer rates.

During the last year the trend is observed in Ukraine towards the decrease of morbidity rates of gastric cancer, liver and pancreatic cancer.